หะดีษมะอาซิฟและดนตรี

อบู อัซบาล - เขียน

คำนำ

เนื่องจากมีคำฟัตวาและหนังสือที่เขียนโดยอุละมาอ์อิสลามหลายๆ ท่านที่ระบุว่า อิสลามอนุญาตการร่ำร้องทำเพลง ทั้งในอดีตและปัจจุบัน โดยปราศจากเงื่อนไขใดๆ หรือด้วยเงื่อนไขบางประการ ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้ว เงื่อนไขดังกล่าวเป็นเพียงทฤษฎีเท่านั้น เพราะโดยความเป็นจริงมันไม่มีผลในด้านการปฏิบัติเลยแม้แต่นิด และบรรดาอุละมาอ์เหล่านั้นระบุว่า ไม่มีหะดีษใดเลยเกี่ยวกับการห้ามไม่ดนตรีที่มีสายรายงานที่ถูกต้อง หรือสามารถยึดมั่นเป็นหลักฐาน หรือมีสาระที่บ่งชี้อย่างชัดเจนว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้าม

ในจำนวนหะดีษที่ถูกปฏิเสธดังกล่าว ได้แก่หะดีษที่อัลบุคอรีย์ได้บันทึกไว้ในหนังสือเศาะหีหฺของท่าน ด้วยสายรายงานที่ถูกต้องตามเงื่อนไขของอัลบุคอรีย์ทุกอย่าง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามของหะดีษ “มะอาซิฟ” โดยบรรดาอุละมาอ์เหล่านั้นกล่าวตำหนิหะดีษดังกล่าว่าเป็นหะดีษที่เฏาะอีฟ สายรายงานไม่มีความต่อเนื่องหรือขาดตอน และไม่มีความหมายที่ชัดเจนที่บ่งถึงการห้ามเครื่องดนตรี การบรรเลง และการสดับฟัง

เนื้อหาต่อไปนี้ เป็นส่วนหนึ่งของความพยายาม เพื่อชี้แจงให้ผู้อ่านได้เห็นว่า หะดีษเกี่ยวกับดนตรี (มะอาซิฟ) ที่มีบันทึกในเศาะหีหฺอัลบุคอรีย์นั้นเป็นหะดีษที่เศาะหีหฺ มีสายรายงานที่ต่อเนื่องและไม่ได้ขาดตอน และมีความถูกต้องตามเงื่อนไขของอัลบุคอรีย์ทุกประการ ดังนั้นจึงไม่เป็นการบังควรที่เราจะปฏิเสธความถูกต้องด้านสายรายงานของมัน ไม่ว่าจะด้วยข้ออ้างใดๆก็ตาม

อบู อัซบาล

กรุงโดฮา – กาตาร์

09 – 04 - 2007

1. หะดีษมะอาซิฟและความหมาย

อัลบุคอรีย์กล่าวว่า

وَقَالَ هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ حَدَّثَنَا عَطِيَّةُ بْنُ قَيْسٍ الْكِلَابِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ غَنْمٍ الْأَشْعَرِيُّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو عَامِرٍ أَوْ أَبُو مَالِكٍ الأَشْعَرِيُّ وَاللَّهِ مَا كَذَبَنِي سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحِرَ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ... الحديث

ความหมาย “และฮิชาม บิน อัมมาร กล่าวว่า เศาะดะเกาะบิน คอลิด ได้เล่าให้เราฟัง (เขากล่าวว่า) อับดุลเราะหฺมาน บิน ยะซีด บิน ญาบิร ได้เล่าให้เราฟัง (เขากล่าวว่า) อะฏียะฮฺ บิน ก็อยส์ อัลกิลาบีย์ ได้เล่าให้เราฟัง (เขากล่าวว่า) อับดุลเราะหฺมาน บิน เฆาะนัม อัลอัชอะรีย์ ได้เล่าให้เราฟัง เขากล่าวว่า อบู อามิร หรือ อบู มาลิก อัลอัชอะรีย์ ได้เล่าให้ฉันฟัง (เขากล่าวว่า) ขอสาบานด้วยพระนามของอัลลอฮฺ ว่าเขา (อบูอามิร หรืออบู มาลิก) ไม่ได้โหกหฉัน เขาได้ฟังท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮฺวะสัลลัมกล่าวว่า *"แท้จริงแล้วจะมีชนกลุ่มหนึ่งในหมู่ประชาชาติของฉันที่เห็นว่า การผิดประเวณี ผ้าไหม เหล้า และเครื่องดนตรีเป็นสิ่งที่หะลาล...* หะดีษ” (เศาะหีหฺอัลบุคอรีย์ด้วยสำนวนตะอฺลีก, เลขที่ 5590)

2. บทเรียนจากหะดีษ

2.1 มะอาซิฟ เป็นคำพหูพจน์ของคำว่า มิอฺซัฟ หรือ มิอฺซะฟะฮฺ หมายถึง เครื่องดนตรีประเภทตี เช่น ไม้ และกลอง (กอมูส อัลมุหีฏ, หน้า 753, กอมูสอัลวะสีฏ, เล่ม 2 หน้า 620) หรืออุปกรณ์ต่างๆที่ทำให้เกิดความบันเทิงและเพลิดเพลิน (ฟัตหุลบารีย์, เล่ม 10 หน้า 79) เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ทำเป็นเสียงเพลงหรือใช้ประกอบในการร้องเพลง (มัจญ์มูอฺ อัลฟะตาวา, เล่ม 11 หน้า

577) ส่วนคำว่า “อัซฟฺ” จะหมายถึงการเล่นดนตรีประเภทตี เช่น กลองและอื่นๆ (ลิสาน อัลอะร็อบ, เล่ม 9 หน้า 244) และผู้ที่เล่นดนตรีเรียกว่า “อาซิฟ”

2.2 หะดีษบทนี้เป็นหลักฐานที่ระบุว่าเครื่องดนตรีประเภทต่างๆเป็นสิ่งที่หะรอม กล่าวคือ

2.2.1 – คำพูดของท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม “ยัสตะหิลลูนะ” (พวกเขาทำให้เป็นสิ่งที่หะลาล) ซึ่งเป็นคำประกาศอย่างแจ่มชัดว่า เดิมทีนั้น สิ่งต่างๆที่มีระบุในหะดีษบทนี้เป็นสิ่งที่หะรอมอยู่แล้วในบัญญัติอิสลาม แต่แล้วพวกเขาก็ทำมันให้เป็นสิ่งที่หะลาล

2.2.2 – การนำเอามะอาซิฟหรือเครื่องดนตรีมาผนวกรวมกับสิ่งต่างๆที่ประจักษ์ชัดว่าเป็นสิ่งหะรอมและต้องห้ามในศาสนาอิสลาม นั่นคือ การผิดประเวณี การดื่มเหล้า และการสวมใส่ผ้าไหมสำหรับบุรุษเพศ ทำให้เข้าใจว่าเครื่องดนตรีก็เป็นสิ่งที่หะรอมเช่นกัน เพราะถ้าไม่ใช่เพราะเครื่องดนตรีเป็นสิ่งที่ต้องห้ามมันก็คงจะไม่นำมาผนวกรวมกับบรรดาสิ่งที่ต้องห้ามเหล่านั้น (สิลสิละฮฺ อัสเศาะหีหะฮฺ, เล่ม 1 หน้า 140-141)

อิบนุตัยมิยะฮฺกล่าวว่า “ดังนั้นหะดีษนี้จึงบ่งชี้ว่ามะอาซิฟ หรือเครื่องดนตรีเป็นสิ่งที่หะรอม และมะอาซิฟ หมายถึง อุปกรณ์ที่ทำให้เกิดความบันเทิงต่างๆตามทัศนะของนักภาษาศาสตร์ มันเป็นชื่อเรียกที่ครอบคลุมอุปกรณ์ดนตรีทั้งหมด (มัจญ์มูอฺ อัลฟะตาวา, เล่ม 11 หน้า 577)

อิบนุก็อยยิม กล่าวว่า “แท้จริงมะอาซิฟนั้น หมายถึงบรรดาอุปกรณ์ที่ทำให้เกิดความเพลิดเพลินทั้งหมด อย่างไม่เป็นที่ขัดแย้งในหมู่นักภาษาศาสตร์เกี่ยวกับสิ่งดังกล่าว และถ้าหากว่ามันเป็นสิ่งที่หะลาล ศาสนาย่อมไม่ตำหนิติเตียนต่อการเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่หะลาล และศาสนาย่อมไม่นำเอาความเห็นที่ว่า

เครื่องดนตรีเป็นสิ่งที่หะลาลมาผนวกเข้ากับความเห็นที่ว่าเหล้าและการผิดประเวณีเป็นสิ่งที่หะลาลด้วย" (อิฆอษะฮฺ อัลละฮีฟาน,หน้า 392)

2.3 นักวิชาการมีทัศนะที่ขัดแย้งกันในด้านเหตุผลว่า ทำไมถึงเห็นว่าเป็นสิ่งที่หะลาล? ที่ทำเช่นนั้นเพราะพวกเขาเชื่อว่ามันเป็นสิ่งที่หะลาล หรือว่าเพราะการตีความ (ตะวีล) ที่ไม่ถูกต้อง (ดู ฟัตหุลบารีย์, เล่ม 10 หน้า 55) อิบนุตัยมิยะฮฺกล่าวว่า "และการทำให้มะอาซิฟเป็นสิ่งที่หะลาลของพวกเขาคือ การที่พวกเขามีความเชื่อว่าอุปกรณ์ความบันเทิงต่างๆเหล่านั้น ลำพังแค่การได้ยินเสียงที่มีความสนุกสนานนั้นไม่ถือว่าไม่เป็นที่ต้องห้าม หรือไม่หะรอม เช่นการได้ยินเสียงร้องของนก..." (มัจญ์มูอฺ อัลฟะตาวา, เล่ม 11 หน้า 577)

2.4 บางคนอาจจะแย้งว่า การร่ำร้องและบรรเลงดนตรีที่บรรดาอุละมาอฺระบุว่าหะรอมนั้น เพราะถูกกระทำขึ้นในสภาที่มีการผสมผสานกับการดื่มเหล้าและอื่นๆที่ต้องห้าม แต่ถ้าบรรเลงดนตรีแบบเดี่ยวๆ โดยไม่มีสิ่งต้องห้ามอย่างอื่นมาผสมผสาน ก็ย่อมไม่เข้าข่ายข้อห้ามดังกล่าว

ต่อข้อโต้แย้งข้างต้น อัชเชากานีย์ตอบว่า "การที่มีหลักฐานระบุแบบผสมผสานกันหลายๆอย่างไม่ได้บ่งบอกว่าสิ่งที่ต้องห้ามนั้นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการปฏิบัติรวมกันทั้งหมดในสภาเดียวกัน เพราะถ้าเป็นเช่นนั้น ก็เท่ากับว่าการผิดประเวณีที่กล่าวถึงในหะดีษดังกล่าวก็ไม่เป็นที่ต้องห้ามนอกจากเมื่อมีการผสมผสานกับการดื่มเหล้าและการบรรเลงดนตรีเท่านั้น... และถ้ามีคนกล่าวว่า "การห้ามต่อสิ่งต่างๆเหล่านั้นสามารถเข้าใจจากหลักฐานอื่นๆอยู่แล้ว" ดังนั้นจงตอบว่า "การห้ามเครื่องดนตรีก็สามารถเข้าใจได้จากหลักฐานอื่นเช่นเดียวกัน" (นัยลุลเอาฏอร, เล่ม 4 หน้า 508)

3. คำวิพากษ์เกี่ยวกับความถูกต้องของสายรายงาน

เนื่องจากอัลบุคอรีย์ได้รายงานหะดีษนี้ด้วยวิธีการตะอฺลีก จึงทำให้เกิดความคลุมเครือในด้านความต่อเนื่องของสายรายงาน โดยท่านกล่าวว่า "กอละ ฮิชาม" (ฮิชามกล่าวว่า) เพราะโดยปกติแล้วการรายงานแบบตะอฺลีกนี้จะเป็นการรายงานที่ตัดรายชื่อของนักรายงานที่อยู่ระหว่างผู้รายงานกับผู้ถูกพาดพิงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นสาย อาจจะเป็นคนเดียวหรือมากกว่านั้นก็ได้ (ดู มุก็อดดิมะฮฺ อิบนุสเศาะลาหฺ, หน้า 162, ฟัตหุลมุฆีษ, 1/55)

จากจุดนี้ทำให้มีอุละมาอฺบางท่านกล่าวว่า สายรายงานของหะดีษเศาะหีหฺบุคอรีย์นี้เป็นสายรายงานที่ขาดตอน เพราะอัลบุคอรีย์ไม่ได้ประกาศอย่างชัดเจนว่าท่านได้รับฟังหะดีษนี้มาจากปากของฮิชาม เมื่อเป็นเช่นนั้น มันจึงอยู่ในเครือข่ายของหะดีษเฎาะอีฟที่ไม่สามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานเพื่อยืนยันถึงความถูกต้องของบัญญัติศาสนาใดๆได้

อิบนุหัซมิน (อบู มุหัมมัด อะลี บิน อะหมัด อัซซอฮิรีย์ อัลอันดะลุสีย์ ปส. 456 ฮ.ศ.) กล่าวว่า "ส่วนหะดีษอัลบุคอรีย์ อัลบุคอรีย์ไม่ได้รายงานด้วยการพาดพิงสายรายงาน ท่านกล่าวเพียงแค่ "ฮิชาม บิน อัมมาร กล่าวว่า..." (อัลฆินา อัลมัลฮีย์, ดู มัจญ์มูอฺเศาะสาอิล อิบนุหัซมิน, เล่ม 1 หน้า 434)

ท่านยังกล่าวอีกว่า "นี่เป็นหะดีษที่ขาดตอน ไม่มีความต่อเนื่องระหว่างอัลบุคอรีย์กับเศาะดะเกาะ บิน คอลิด" (ที่ถูกต้องน่าจะเป็นฮิชาม บิน อัมมาร) (อัลมุหัลลา, เล่ม 9 หน้า 59)

คำพูดของอิบนุหัซมินที่ปฏิเสธความถูกต้องของหะดีษอัลบคอรีย์บทนี้เป็นที่มาและต้นตอ หรือที่ยึดเหนี่ยวของคำฟัตวาอุละมาอฺรุ่นต่อๆมาว่า หะดีษนี้มีสายงานที่อ่อน อาทิ อิบนุอัลก็อยสุรอนีย์ (มุหัมมัด บิน ฎอฮิร บิน อะลี บิน อะ

หมัด อัชชัยบานีย์ อัชชาฟิอีย์ ปส. 507 ฮ.ศ.) ในหนังสือของท่านที่ชื่อ "กิตาบ อัสสะมาอฺ", อิมามอัลเฆาะซาลีย์ (มุหัมมัด บิน ปส. 505 ฮ.ศ.) ในหนังสือของท่าน "อิหฺยาอ์ อุลูมิดดีน", อิบนุลอะอฺรอบีย์ (อบู บะกัร มุหัมมัด บิน อับดุลลอฮฺ อัลมาลิกีย์ ปส. 543 ฮ.ศ.) ในหนังสือ "อะหฺกามอัลกุรอาน", และอุละมาอฺร่วมสมัยเชคยูซุฟ บิน อับดุลลอฮฺ อัลกอรอฎอวีย์ ในหนังสือ "อัลหะลาลวัลหะรอม" และอื่นๆ

อบูบักรฺ อิบนุล อะเราะบีย์กล่าวว่า "ทุกหะดีษที่ได้รับการรายงานไม่ว่าเป็นสำนวนที่บ่งชี้ถึงการหะรอมของการร้องเพลงถือว่า บาฏิล (ใช้ไม่ได้) ในเรื่องของสายรายงาน" - ซึ่งรวมถึงหะดีษของ อบูมาลิกที่มีบันทึกอยู่ในเศาะหฺอัลบุคอรีย์ที่เรากำลังจะศึกษาต่อไปนี้ด้วย - (ดู อิหม่ามอบูบักรฺ อิบนุ อัลอะเราะบีย์ *อะหฺกามุล กุรอาน* เล่ม 2 หน้า 1053 – 1054)

เชคอัลกอรอฎอวีย์ยังกล่าวเพิ่มเติมโดยสรุปว่า "ถึงแม้ว่าหะดีสนี้จะอยู่ในเศาะฮีฮ อัล-บุคอรีย์ แต่มันเป็นหะดีษมุอัลลักหะดีษหนึ่งที่มีสายรายงานที่ไม่ต่อเนื่องและขาดตอน ด้วยเหตุนี้ อิบนุหัซมินจึงปฏิเสธมัน เพราะสายรายงานมีความขาดตอน... ขณะเดียวกันสายรายงานดังกล่าวยังวนเวียนอยู่ที่ ฮิชาม อิบนุ อัมมาร ซึ่งนักวิชาการหะดีษมากมายระบุว่าเป็นนักรายงานที่อ่อนแอ" ดังนั้น จึงไม่สามารถที่จะนำหะดีษนี้มาเป็นหลักฐานอ้างอิงเพื่อระบุว่าการร้องเพลงเป็นสิ่งที่หะรอม (ดูทัศนะของเชคในหนังสือ อัลหะลาลวัลหะรอม, หน้า 218-221, ฟะตาวามุอาเศาะเราะฮฺ, อัลละฮฺวุ วัลฟุนูน, อัลอิสลามวัลฟันน์ และฟัตวาในเว็บไซต์อิสลามออนไลน์)

คำชี้แจงที่ 1

โดยปกติแล้ว อัลบุคอรีย์จะไม่รายงานหะดีษในหนังสือเศาะหีหฺของท่านด้วยสำนวนที่ว่า "กอละฟุลาน" (คนนั้นกล่าวว่า) นอกจากในหะดีษที่ท่านประสงค์จะรายงานแบบตะอฺลีก (รายงานแบบตัดสายรายงาน) จะอย่างไรก็ตามเราจะพบว่า "การใช้สำนวนดังกล่าวของอัลบุคอรีย์ไม่ได้บ่งชี้ถึงการตัดสายรายงานเสมอไป เพราะเราพบว่า บ่อยครั้งที่อัลบุคอรีย์จะรายงานด้วยการใช้สำนวนนี้กับอาจารย์ที่ท่านรายงานมาจากเขาด้วยสายรายงานที่ต่อเนื่องจำนวนมากมาย ดังที่ท่านได้กระทำในหนังสือ ตารีฆอัลกะบีร" (อับดุลลอฮฺ อัลฎุดัยอฺ, อัลมูสีกอ วัลฆินาอ์ ฟีมีซาน อัลอิสลาม, หน้า 303)

อัลหาฟิซ อัลอิรอกีย์ กล่าวว่า "เพราะโดยปกติแล้ว หะดีษที่ถูกตัดสายรายงาน (มุอัลลัก) จะเป็นหะดีษที่สายรายงานขาดตอนระหว่างผู้ตัดสายรายงานกับผู้ถูกพาดพิง และสำหรับหะดีษมุอัลลักนี้มีรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นที่รู้จักกัน..." (อัลมุฆนีย์ อัน หัมลิ อัลอัสฟาร, เล่ม 2 หน้า 271)

ดังนั้น นักวิชาการหะดีษจึงมีทัศนะที่ขัดแย้งเกี่ยวกับการกระทำของอัลบุคอรีย์ในหะดีษนี้ บางท่านพิจารณาให้น้ำหนักด้านความขาดตอน (ตะอฺลีก) ดังคำยืนยันของอิบนุหัซมิน และบรรดาอุละมาอฺที่คล้อยตามท่าน และบางท่านพิจารณาให้น้ำหนักด้านความต่อเนื่องของสายรายงาน (อิตติศอล) ซึ่งเป็นทัศนะของอุละมาอฺหะดีษส่วนใหญ่

เชคอับดุลลอฮฺ อัลฎุดัยอฺ กล่าวว่า "ตามทัศนะของข้าพเจ้า เห็นด้วยกับทัศนะที่ให้น้ำหนักด้านความต่อเนื่องของสายรายงานและมีความถูกต้องของสายรายงานตามเงื่อนไขของอัลบุคอรีย์ ในสามแง่มุมดังนี้ :

1. ฮิชาม บิน อัมมาร เป็นเชค ของอัลบุคอรีย์ อัลบุคอรีย์ได้พบเขาและได้รับเอาหะดีษจากเขาโดยตรง ทั้งยังรายงานหะดีษของเขาในหนังสืออัสเศาะ

หีหฺอีกสองหะดีษ และยึดการรายงานของเขาเป็นหุจญะฮฺ ดังที่อัลหาฟิซอิบุหะญัรได้กล่าวไว้ในหนังสือ (ฮัดยู อัสสารีย์ หน้า 448, 449) โดยอัลบุคอรีย์ได้กล่าวรายงานในหะดีษทั้งสองด้วยสำนวน “หัดดะษะนา ฮิชาม” (ฮิชามได้รายงานให้เราฟัง) โดยตรง และปราศจากคนกลาง หะดีษแรกมีบันทึกในกิตาบ อัลบุยูอฺ (ฟัตหุลบารีย์, เล่ม 4 หน้า 308) หะดีษที่สอง ในกิตาบ ฟะฎออิล อัสเศาะหาบะฮฺ, บาบ ฟัฎลุ อบี บักรฺ (ฟัตหุลบารีย์, เล่ม 7 หน้า 18)

2. การรายงานด้วยสำนวน “กอละ ฟุลาน” (เขาคนนั้นกล่าวว่า) อยู่ในสถานะเดียวกันกับคำว่า “อัน ฟุลาน” (จากคนนั้น) ในความหมายที่ว่า ทั้งสองสำนวนให้ความหมายถึงความเป็นไปได้ที่ผู้รายงานจะได้ยินโดยตรงจากบุคคลที่เขาอ้างถึง ถ้าหากว่าผู้รายงานคนนั้นไม่เป็นที่รู้จักว่า เป็นคนที่มีคุณสมบัติชอบรายงานแบบซ่อนเงื่อนและอำพราง (ตัดลีส) ดังนั้นการใช้สำนวน “กอละ ฟุลาน” หรือ “อันฟุลาน” ในการรายงานหะดีษของนักรายงานคนนั้นจึงถือว่าเป็นการรายงานที่ต่อเนื่องและไม่ขาดตอน ตามทัศนะของญุมฮูร โดยมีเงื่อนไขว่าต้องสามารถยืนยันว่า นักรายงานหรือเชคที่เขาพาดพิงถึงด้วยสำนวนดังกล่าวนั้น เป็นนักรายงานที่อยู่ร่วมสมัยกับเขา ตามเงื่อนไขของมุสลิม หรือเป็นนักรายงานที่เขาเคยพบเจอกันมาก่อน ตามเงื่อนไขของอัลบุคอรีย์เอง และเงื่อนไขดังกล่าวก็เป็นที่ชัดเจนในกรณีของอัลบุคอรีย์ เพราะฮิชาม บิน อัมมารเป็นหนึ่งในบรรดามะชายิคหรืออาจารย์ที่อัลบุคอรีย์ได้คลุกคลีและรับเอาหะดีษมาจากเขาโดยตรง (อัลมูสีกอ วัลฆินาอ์ ฟีมีซาน อัลอิสลาม, หน้า 302-303)

3. ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า อัลบุคอรีย์ได้ใช้สำนวนการตะอฺลีกเชิงยืนยัน (มัจซูม) ในการรายงานหะดีษที่มีสายรายงานที่ต่อเนื่องเป็นจำนวนมากในหนังสือ “ตารีฆอัลกะบีร” ดังนั้น จึงไม่เป็นการแปลกถ้าอัลบุคอรีย์จะใช้วิธีการ

รายงานด้วยสำนวนเช่นนี้บ้างในหนังสืออัสเศาะหีหฺของท่าน เช่น เดียวกับในกรณีของอบูอัลวะลีด ซึ่งอัลบุคอรีย์ก็เคยใช้สำนวนนี้รายงานจากเขาในหนังสืออัสเศาะหีหฺของท่านเช่นกัน “กอละลี อบูอัลวะลีด” (อบู อัลวะลีด ได้กล่าวแก่ฉัน) (อบู อับดุลลอฮฺ มะหมูด บิน อะหมัด อัลหัดดาด, เชิงอรรถหนังสือนุซฮะฮฺ อัลอัสมาอฺ ของอิบนุเราะญับ, หน้า 44-45)

อิบนุเราะญับกล่าวว่า “มีคนกล่าวว่า “เมื่ออัลบุคอรีย์กล่าวในหนังสือเศาะหีหฺของท่านด้วยสำนวน “กอละฟุลาน” (เขาคนนั้นกล่าวว่า) และไม่ได้ประกาศอย่างโจ่งแจ้งว่าเขาได้รับรายงานมากจากคนนั้นโดยตรง ขณะเดียวกันเขาเคยได้รับฟังหะดีษจากเขาคนนั้น แสดงว่าหะดีษดังกล่าวเขาอาจจะได้รับรายงานมาด้วยวิธีอัรฎุ (การนำเสนอ หมายถึงลูกศิษย์อ่านหะดีษให้อาจารย์รับฟัง) หรือ มุนาวะละฮฺ (การมอบหนังสือที่ตนรับรายงานมาให้ลูกศิษย์ไปอ่าน) หรือจากการบอกเล่า (มุซากะเราะฮฺ) และวิธีการทั้งหมดนั้น ไม่ได้ออกจากกรอบความหมายของคำว่า มุสนัด (ความต่อเนื่องของสายรายงาน) แต่อย่างใด วัลลอฮุอะอฺลัม” (นุซฮะตุลอัสมาอฺ, หน้า 44)

และจากการศึกษาและติดตามหะดีษที่อัลบุคอรีย์รายงานด้วยสำนวนการตะอฺลีกที่มัจซูม (กอละฟุลาน) พบว่า ทุกๆหะดีษที่อัลบุคอรีย์รายงานด้วยสำนวนเช่นนี้จะมีสายรายงานที่ถูกต้องไปจนถึงนักรายงานที่อัลบุคอรีย์ได้ตะอฺลีกไว้ (ดู อับดุลลอฮฺ อัลญุดัยอฺ, ตะหฺรีร อุลูมุลหะดีษ, เล่ม 2 หน้า 852)

ต่อไปนี้เป็นส่วนหนึ่งของคำพูดของอุละมาอฺที่ไม่เห็นด้วยกับทัศนะของอิบนุหัซมิน ที่กล่าวว่าหะดีษมะอาซิฟที่รายงานโดยอัลบุคอรีย์ข้างต้นเป็นหะดีษที่มีสายรางานที่ขาดตอน

1. **อัลหาฟิซ อัลอิรอกีย์ กล่าวว่า** "... และหะดีษนี้ไม่ได้อยู่ในจำนวน (หะดีษที่มีสายรายงานขาดตอน) นั้น เพราะฮิชาม บิน อัมมาร เป็นหนึ่งในบรรดาชุยูค (อาจารย์) ของอัลบุคอรีย์ที่ท่าน (นำหะดีษของเขามา) เป็นหลักฐาน (หุจญะฮฺ) ในหนังสือเศาะหีหฺของท่าน" (อัลมุฆนีย์ ฟี หัมลิ อัลอัสฟาร, เล่ม 2 หน้า 271)

2. **อัลหาฟิซฺ อิบนุ อัสเศาะลาหฺ** กล่าวว่า "และจงอย่าไปสนใจกับคำพูดของอิบนุหัซมินที่ไม่ยอมรับ (ปฏิเสธ) หะดีษที่อัลบุคอรีย์ได้รายงานไว้ จากอบู อามิร หรือ อบู มาลิก อัลอัชอะรีย์... ในเชิงที่ว่า อัลบุคอรีย์นำเสนอด้วยการกล่าวว่า "กอละ ฮิชาม บิน อัมมาร" (ฮิชาม บิน อัมมาร กล่าวว่า) แล้วท่านก็นำเสนอสายรายงานหะดีษ ดังนั้นอิบนุหัซมินจึงเข้าใจว่า เป็นหะดีษที่ขาดตอนระหว่างอัลบุคอรีย์กับฮิชาม และนำมาเป็นประเด็นคำตอบ (ในการวิพากษ์) ผู้ที่ยึดหะดีษดังกล่าวเป็นหลักฐานว่าดนตรีเป็นสิ่งที่หะรอม และเขาได้ผิดพลาดในหลายๆด้าน และหะดีษดังกล่าวเป็นหะดีษที่เศาะหีหฺ และเป็นที่รู้จักในด้านความต่อเนื่องของสายรายงานด้วยเงื่อนไขของหนังสือเศาะหีหฺ (อัลบุคอรีย์)" (อุลูมุลหะดีษ, หน้า 67 - 68)

3. **อิบนุตัยมิยะฮฺ อัลหัรรอนีย์** กล่าวว่า "และบรรดาอุปกรณ์ที่ทำให้หลงใหล (เครื่องดนตรี) ได้มีรายงานที่เศาะหีหฺ จากหะดีษที่บันทึกโดยอัลบุคอรีย์ในหนังสือเศาะหีหฺของท่าน ด้วยการใช้สำนวนตะอฺลีกที่ยืนยัน (มัจซูม) ที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของอัลบุคอรีย์" (อัลอิสติกอมะฮฺ, เล่ม 1 หน้า 294)

4. **อิบนุก็อยยิม อัลเญาซียะฮฺ** กล่าววิพากษ์อิบนุหัซมินหลายแห่งด้วยกันในหนังสือหลายเล่มของท่าน ท่านกล่าวว่า "แท้จริงอิบนุหัซมิน และท่านอื่นๆได้กล่าวตำหนิหะดีษนี้ว่า "ไม่ถูกต้อง" เพราะมันเป็นหะดีษที่ขาดตอน อัลบุ

คอรีย์ไม่ได้ระบุว่าเขารับรายงานหะดีษมาจากใคร เขากล่าวเพียงแต่ว่า "กอละ ฮิชาม บิน อัมมาร" (ตะฮฺซีบสุนันอบีดาวูด, เล่ม 5 หน้า 270) และท่านกล่าวอีกว่า "หะดีษนี้ถูกต้อง (เศาะหีหฺ) อัลบุคอรีย์ได้บันทึกไว้ในหนังสือเศาะหีหฺของท่านด้วยการยึดมันเป็นหุจญะฮฺ (หลักฐาน) และได้รายงานแบบตะอฺลีกด้วยการตะอฺลีกที่ยืนยัน (มัจซูม)..." (อิฆอษะฮฺ อัลละฮฺฟาน)

5. **อิบนุ เราะญับ อัลหันบะลีย์** กล่าวว่า "เช่นนี้แหละที่อัลบุคอรีย์ได้กล่าวในหนังสือเศาะหีหฺของท่าน ด้วยสำนวนตะอฺลีกที่ยืนยัน (มัจซูม) ถึงผู้ที่ท่านได้เตะอฺลีกไว้ และที่ใกล้เคียง (ความถูกต้อง) ที่สุด คือเป็นการรายงานที่มีสายรายงานต่อเนื่อง (มุสนัด) เพราะฮิชาม บิน อัมมาร เป็นเชคของอัลบุคอรีย์ท่านหนึ่ง" หลังจากนั้นท่านก็ยกสายรายงานที่ต่อเนื่อง (เมาศูล) ถึงฮิชาม บิน อัมมาร) จากสายรายงานของอัลหะสัน บิน สุฟยาน (ษิเกาะฮฺ) ที่บันทึกโดยอัลบัยฮะกีย์ อัลหะสันกล่าวว่า "หัดดะษะนา ฮิชาม บิน อัมมาร..." (ฮิชาม บิน อัมมาร ได้เล่าให้เราฟังว่า...) แล้วท่านก็กล่าวว่า "ดังนั้นหะดีษนี้ จึงเป็นหะดีษที่เศาะหีหฺมะหฺฟูซ จากฮิชาม บิน อัมมาร" (นุซฮะตุล อัสมาอฺ, หน้า 44-45)

6. **อิบนุหะญัร อัลอัสเกาะลานีย์** กล่าวว่า "หะดีษนี้เป็นหะดีษที่เศาะหีหฺ ไม่มีข้อบกพร่อง (อิลละฮฺ) และไม่มีข้อตำหนิ และแท้จริงอบูมุหัมมัด อิบนุ หัซมิน ได้ตำหนิว่าเป็นหะดีษที่ไม่ต่อเนื่องระหว่างอัลบุคอรีย์และ เศาะดะเกาะฮฺ... และตามที่ท่านได้เห็น ฉันได้นำเสนอการายงานของนักรายงานถึง 9 ท่านที่รายงานหะดีษนี้จากฮิชาม บิน อัมมาร อย่างต่อเนื่อง ในจำนวนนั้น ได้แก่ อัลหะสัน บิน สุฟยาน, อับดาน และญะอฺฟัร อัลฟิรยาบีย์ ทั้งสามท่านนี้ล้วนเป็นนักจำหะดีษที่มั่นคง (หุฟฟาซฺ อัษบาต)" (ตัฆลีก อัตตะอฺลีก, เล่ม 5 หน้า 22)

7. **อิบนุหะญัร อัลฮัยตะมีย์** กล่าววิพากษ์ว่า “อิบนุหัซมินท่านนี้ เป็นคนตรงๆ (ซอฮิรีย์) ความขัดแย้งของเขา ไม่สามารถนำมาเป็นหุจญะฮฺ และไม่สามารถพึ่งพา (ทัศนะของ)เขา ดังที่บรรดาอุละมาอฺได้ประกาศไว้” (กัฟฟุ อัรรุอาอฺ อันมุหัรเราะมาต อัลละฮฺวิ วะอัสสะมาอฺ, หน้า 135

สรุปคือ หะดีษนี้มีสายรายงานที่ต่อเนื่องและไม่ได้ขาดตอนระหว่างอัลบุคอรีย์กัลเชคของเขาที่ชื่อฮิชาม บิน อัมมาร ดังที่อิบนุหัซมิน และบรรดาผู้ที่คล้อยตามท่านเข้าใจ วัลลอฮุอะอฺลัม

คำชี้แจงที่ 2

เพื่อเป็นการยืนยันถึงความต่อเนื่องและไม่ขาดตอนของหะดีษมะอาซิฟที่รายงานโดยอัลบุคอรีย์ด้วยการตะอฺลีกข้างต้น เราจึงขอนำเสนอการรายงานของนักรายงานท่านอื่นๆ ที่ได้รายงานด้วยสำนวนที่ระบุอย่างชัดเจนว่ามีพวกท่านเหล่านั้นได้ฟังจากปากของฮิชาม บิน อัมมารเอง เพื่อเป็นการตัดปัญหาความเข้าใจที่คลุมเครือด้านความขาดตอนของสายรายงาน ดังต่อไปนี้

1. **อัลหะสัน บิน สุฟยาน (ษิเกาะฮฺ หาฟิซ)**

อัลหะสัน บิน สุฟยานได้บันทึกในหนังสืออัลมุสนัดของท่าน - ตามคำบอกเล่าของอัลหาฟิซอิบนุหะญัร (ฮัดยุ อัสสารีย์, หน้า 59, ตัฆลีก อัตตะอฺลีก, เล่ม 5 หน้า 18)

อบู บะกัร อัลอิสมาอีลีย์ ได้บันทึกโดยผ่านสายรายงานของท่านในหนังสือ อัลมุสตัคร็อจ อะลาเศาะหีหฺ อัลบุคอรีย์ – ตามที่มีระบุใน “อัตตักยีดวัลอีฎอหฺ” ของอัลหาฟิซอัลอิรอกีย์ หน้า 92, ฟัตหุลบารีย์ ของอิบนุหะญัร, เล่ม 10

หน้า 53, อัสสุนันอัลกุบรอว์ ของอัลบัยฮะกีย์, เล่ม 3 หน้า 272, และเล่ม 10 หน้า 221

2. **อัลหุสัยน์ บิน อิดรีส อัลฮะเราะวีย์ (ษิเกาะฮฺ)**

อบู ซัรร์ อัลฮะเราะวีย์ ได้บันทึกโดยผ่านสายรายงานของท่าน – ตามที่มีระบุในหนังสือ ฟัตหุลบารีย์, เล่ม 10 หน้า 52, และ ตัฆลีก อัตตะอฺลีก, เล่ม 5 หน้า 17)

3. **อัลหุสัยน์ บิน อับดุลลอฮฺ อัลก็อตฏอน (ษิเกาะฮฺ)**

อิบนุหิบบาน ได้บันทึกหะดีษโดยผ่านสายรายงานของท่านในหนังสือเศาะหีหฺอิบนุหิบบาน, เล่ม 15 หน้า 154, หะดีษเลขที่ 6754

4. **มูซา บิน สะฮฺล์ อัลเญาซีย์ (ษิเกาะฮฺ)**

อัตเฏาะบะรอนีย์ได้บันทึกโดยผ่านสายรายงานของท่านในหนังสือมุอฺญัมอัลกะบีร, เล่ม 3 หน้า 319, หะดีษที่ 3417, และอัลมิซซีย์ได้รายงานผ่านสายรายงานนี้ในหนังสือ ตะฮฺซีบ อัลกะมาล, เล่ม 20 หน้า 156, และดะอฺลัจญ์ อัสสิจซีย์ ในมุสนัด อัลมุกิลลีน, เลขที่ 8

5. **มุหัมมัด บิน อิสมาแอล บิน มิฮฺรอน อัลอิสมาอีลีย์ อัลนัยสาบูรีย์ (ษิเกาะฮฺ หาฟิซ)**

ดะอฺลัจญ์ อัสสิจซีย์ ได้บันทึกโดยผ่านสายรายงานของท่านในหนังสือมุสนัด อัลมุกิลลีน, เลขที่ 8 เพื่อเป็นผู้ตาม (มุตาบิอฺ) ของมูซา บิน สะฮฺล์

6. มุหัมมัด บิน ยะซีด บิน มุหัมมัด บิน อับดุลเศาะมัด อัลดิมัชกีย์ (ษิเกาะฮฺ)

อัตเฏาะบะรอนีย์ได้บันทึกโดยผ่านสายรายงานของท่านในหนังสือ มุสนัด อัชชามียีน, เล่ม 1 หน้า 334, หะดีษเลขที่ 588

7. อับดาน บิน มุหัมมัด อัลมัรวะซีย์ (ษิเกาะฮฺ หาฟิซ)

อบู นุอัยม์ ได้บันทึกโดยผ่านสายรายงานของท่านในหนังสือ มุสตัคร็อจอะลา อัลบุคอรีย์ – ตามที่มีระบุใน "ฟัตหุลบารีย์ ของอิบนุหะญัร, เล่ม 10 หน้า 53, และอัซซะฮะบีย์ได้รายงานผ่านสายรายงานนี้ในหนังสือ สิยัรอะอฺลาม อันนุบะลาอ์, เล่ม 21 หน้า 157 และ เล่ม 23 หน้า 7

8. อบู บักร มุหัมมัด บิน มุหัมมัด บิน สุลัยมาน อัลบาฆ็อนดี (ษิเกาะฮฺ หาฟิซ)

อบู นุอัยม์ ได้บันทึกโดยผ่านสายรายงานของท่านในหนังสือ มุสตัคร็อจอะลา อัลบุคอรีย์ – ตามที่มีระบุใน "ฟัตหุลบารีย์ ของอิบนุหะญัร, เล่ม 10 หน้า 53, และอัซซะฮะบีย์ได้รายงานผ่านสายรายงานนี้ในหนังสือ สิยัรอะอฺลาม อันนุบะลาอ์, เล่ม 21 หน้า 157 และ เล่ม 23 หน้า 7, และในหนังสือ ตัซกิเราะฮฺ อัลหุฟฟาซ, เล่ม 4 หน้า 1337

9. ญะอฺฟัร บิน มุหัมมัด อัลฟิรยาบีย์ (ษิเกาะฮฺ หาฟิซ)

อัตเฏาะบะรอนีย์ได้บันทึกโดยผ่านสายรายงานของท่านในหนังสือ อัลมุอฺญัม อัลกะบีร – ตามที่มีระบุใน "ฟัตหุลบารีย์ ของอิบนุหะญัร, เล่ม 10 หน้า 53

บรรดานักรายงานที่ษิกอตทั้ง 9 ท่าน ต่างรายงานหะดีษข้างต้นจากฮิชาม บิน อัมมาร ด้วยสำนวน "หัดดะษะนา ฮิชาม บิน อัมมาร" (ฮิชาม บิน อัมมาร ได้เล่าให้เราฟังว่า) ซึ่งเป็นสำนวนการรายงานที่บ่งบอกอย่างชัดเจนว่านักรายงานที่ษิกอตทั้ง 9 ท่าน ได้รับรายงานหะดีษมะอาซิฟบทนี้โดยตรงจากปากของฮิชาม บิน อัมมาร โดยไม่ผ่านคนกลาง เมื่อเป็นเช่นนั้น ข้อโต้แย้งที่ว่า ไม่สามารถนำมาอ้างเป็นหลักฐาน เพราะสายรายงานของอัลบุคอรีย์มีความขาดตอน จึงตกไป เพราะความต่อเนื่อง (อิตติศอล) ของหะดีษได้ปรากฏอย่างชัดเจนในสายรายงานอื่นจากอัลบุคอรีย์ จากการรายงานของบรรดานักรายงานหะดีษที่มีความน่าเชื่อถือ (ษิเกาะฮฺ) ถึง 9 ท่านดังกล่าวข้างต้น วะลิลลาฮิลหัมดฺ

คำชี้แจงที่ 3

เท่าที่ติดตามอ่านหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับการร้องเพลงและดนตรี โดยเฉพาะหนังสือที่เขียนโดยฝ่ายที่เห็นว่าอิสลามอนุญาตให้ฟังและขับร้องเพลงด้วยโดยมีเสียงดนตรีประกอบ ยังไม่เคยพบว่ามีอุละมาอฺท่านใดกล่าววิพากษ์และตำหนินักรายงานหะดีษมะอาซิฟในสายรายงานของอัลบุคอรีย์นอกจากเชคยูซุฟ อัลกอรอฎาวี ซึ่งท่านได้กล่าววิพากษ์ว่า ส่วนหนึ่งที่บ่งบอกถึงความบกพร่องหรือความไม่น่าเชื่อถือของหะดีษมะอาซิฟที่รายงานโดยอัลบุคอรีย์คือ มีนักรายงานที่ชื่อ ฮิชาม บิน อัมมาร อยู่ในสายรายงาน ซึ่งอุละมาอฺจำนวนมากระบุว่าเป็นนักรายงานที่อ่อน ท่านกล่าวว่า "... *ขณะเดียวกัน สายรายงานดังกล่าวยังวนเวียนอยู่ที่ ฮิชาม อิบนุ อัมมาร ซึ่งนักวิชาการหะดีษมากมายระบุว่าเป็นนักรายงานที่อ่อนแอ*"

การกล่าวตำหนินักรายงานที่อัลบุคอรีย์นำมาอ้างอิงเป็นหลักฐาน และยึดการรายงานของเขาเป็นหลักในหนังสือเศาะหีหฺของท่าน นับว่าเป็นการตำหนิที่อ่อนแอมาก และไม่ควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง เพราะบรรดาอุละมาอ์ต่างมีมติเป็นเอกฉันท์ว่า อัลบุคอรีย์ไม่รับรายงานและบันทึกหะดีษลงในหนังสือเศาะหีหฺของท่านนอกจากบรรดานักรายงานที่ท่านตรวจสอบแล้วพบว่ามีความน่าเชื่อถือ (ษิกอต) และไม่ผิดพลาดเท่านั้น

ขณะเดียวกัน คำตำหนิของเชคกอรอฎาวีย์ดังกล่าว คล้ายกับจะประกาศว่า *หะดีษมะอาซิฟดังกล่าวไม่มีสายรายงานอื่นนอกจากสายรายงานของฮิชาม บิน อัมมาร* เท่านั้น ซึ่งเป็นนักรายงานที่อุละมาอฺหลายๆท่านกล่าวตำหนิว่าขาดความน่าเชื่อถือในการรายงานหะดีษ แต่ความจริง หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะยังมีนักรายงานที่น่าเชื่อถือ (ษิเกาะฮฺ) อีก 3 ท่านที่ร่วมรายงานหะดีษมะอาซิฟด้วยสำนวนที่เหมือนกับสำนวนการรายงานของฮิชาม บิน อัมมาร มาสนับสนุนสายรายงานของอัลบุคอรีย์ และเท่ากับเป็นการกล่าวหาว่ายังมีอีก 2 หะดีษในเศาะหีหฺอัลบุคอรีย์ที่มีปัญหาด้านความน่าเชื่อถือ เนื่องเพราะอัลบุคอรีย์ได้รายงานมาจากฮิชาม บิน อัมมาร ท่านนี้เช่นกัน หะดีษแรกในกิตาบ อัลบุยูอฺ (ฟัตหุลบารีย์, เล่ม 4 หน้า 308) และหะดีษที่สอง ในกิตาบ ฟะฎออิล อัสเศาะหาบะฮฺ, บาบ ฟัฎลุ อบี บักรฺ (ฟัตหุลบารีย์, เล่ม 7 หน้า 18) วัลลอฮุลมุสตะอาน

3.1 ความน่าเชื่อถือของ ฮิชาม บิน อัมมาร

ท่านมีชื่อว่า ฮิชาม บิน อัมมาร บิน นุศัยร์ บิน มัยสะเราะฮฺ บิน อะบาน อัลสุละมีย์ อบู อัลวะลีด อัลดิมัชกีย์ รายงานหะดีษจากมะอฺรูฟ อัลค็อยยาฎ

เศาะดะเกาะฮฺ บิน คอลิด ฯลฯ และส่วนหนึ่งของผู้รับรายงานหะดีษจากท่านคือ อัลบุคอรีย์ อบู ดาวูด อันนะสาอีย์ อิบนุมาญะฮฺ ส่วนอัตติรมิซีย์รายงานจากเขาโดยผ่านอัลบุคอรีย์

เกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของท่าน โดยรวมแล้วอยู่ในระดับที่ “เศาะดูก” (อัตตักรีบ, เลขที่ 7303) เพราะถึงแม้ว่าจะมีอุละมาอฺหลายๆท่านได้กล่าวตำหนิด้านความบกพร่องในการจำของท่าน แต่ก็มีอุละมาอฺระดับแกนนำและเข้มงวดอีหลายท่านเหมือนกันที่กล่าวชมเชยท่าน ดังต่อไปนี้

- อิบนุมะอีนกล่าวว่า ษิเกาะฮฺ, กัยส์ กัยส์ (อาจหมายถึงถุงย่าม หรือเฉลียวฉลาด)
- อัลอัจญ์ลี กล่าวว่า ษิเกาะฮฺ, บางครั้งท่านกล่าวว่า เศาะดูก
- อันนะสาอีย์กล่าวว่า ลาบะสะ บิฮิ (ไม่เป็นไร)
- อัดดาเราะกุฏนีย์กล่าวว่า เศาะดูก กะบีร อัลมะหัล (มีสถานะที่ยิ่งใหญ่)
- อบูหาติม กล่าวว่า เศาะดูก (ดู อัตตะฮฺซีบ, เล่ม 11 เลขที่ 90)

ผนวกกับความไว้วางใจของอัลบุคอรีย์และนำหะดีษที่ท่านรายงานถึง 3 หะดีษบันทึกลงในเศาะหีหฺของท่าน จึงเท่ากับเป็นการรับรองสถานะความน่าเชื่อของท่านจากอัลบุคอรีย์อีกทางหนึ่ง และรับรองความถูกต้องของหะดีษดังกล่าวด้วย

อัตติรมิซีย์ได้ถามอัลบุคอรีย์เกี่ยวกับวิธีคัดเฟ้นสายรายงานของท่าน – ตามที่มีระบุในหนังสือ อัลอิลัล อัลกะบีร, เล่ม 2 หน้า 978 – อัลบุคอรีย์ตอบว่า “... และทุกๆนักรายงานที่ฉันไม่ทราบ (ไม่สามารถแยกแยะ) ระหว่างหะดีษที่เศาะหีหฺและหะดีษที่มีปัญหาของเขา ฉันจะไม่รายงานจากเขา และฉันจะไม่บันทึกหะดีษจากเขา...”

นี่คือเงื่อนไขหลักและสำคัญเงื่อนไขหนึ่งที่อัลบุคอรีย์ยึดปฏิบัติในการบันทึกหะดีษลงในหนังสือเศาะหีหฺของท่าน ดังนั้น เมื่อเราพบว่าอัลบุคอรีย์ได้รายงานหะดีษจากฮิชาม บิน อัมมาร และได้บันทึกหะดีษของท่านลงในหนังสือเศาะหีหฺที่เข้มงวดด้วยเงื่อนไขด้านความน่าเชื่อถือของนักรายงาน ผ่านการตรวจสอบด้านความถูกต้องและความต่อเนื่องของสายรายงาน เราจึงมั่นใจได้ทันทีว่า ทุกหะดีษที่มาจากสายรายงานของฮิชาม บิน อัมมาร และอัลบุคอรีย์ได้บันทึกลงในหนังสือเศาะหีหฺของท่าน เป็นหะดีษที่เศาะหีหฺตามเงื่อนไขที่ท่านได้กล่าวไว้

3.2 หะดีษมะอาซิฟไม่มีสายรายงานอื่นมาสนับสนุนสายรายงานของฮิชาม บิน อัมมาร จริงหรือ ?

เชคกอรอฎาวีย์ได้กล่าววิพากษ์ด้านความน่าเชื่อถือของฮิชาม บิน อัมมาร ในหนังสือ “อัลอิสลาม วัลฟันน์” ว่า

“*แท้จริงอัลหาฟิซ อิบนุหะญัร ได้พยายามอย่างมากเพื่อทำให้หะดีษนี้มีสายรายงานที่ต่อเนื่องกัน และในที่สุด ท่านก็สามารถหาสายรายงานที่ทำให้หะดีษนี้มีความต่อเนื่องกันได้ถึง 9 สายรายงาน แต่ทว่า สายรายงานทั้งหมดก็ยังคงวนเวียนอยู่ที่นักรายงานที่บรรดาอุละมาอ์หลายได้กล่าวตำหนิ นั่นคือ ฮิชาม บิน อัมมาร*!”

ดังที่ได้เกริ่นมาแล้วข้างต้นว่า ยังมีนักรายงานที่น่าเชื่อถือ (ษิเกาะฮฺ) รุ่นเดียวกับฮิชาม บิน อัมมารอีก 3 ท่านที่ร่วมรายงานหะดีษมะอาซิฟด้วย สำนวนที่มีคำว่า “มาอาซิฟ” เหมือนกับสำนวนการรายงานของฮิชาม บิน อัมมาร ดังนี้

1. อับดุลวะฮาบ บิน นัจญ์ดะฮฺ (ษิเกาะฮฺ)

อบู ดาวูดกล่าวว่า

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ نَجْدَةَ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَطِيَّةُ بْنُ قَيْسٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ غَنْمٍ الْأَشْعَرِيَّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو عَامِرٍ أَوْ أَبُو مَالِكٍ وَاللَّهِ يَمِينٌ أُخْرَى مَا كَذَبَنِي أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْخَزَّ وَالْحَرِيرَ، وَذَكَرَ كَلَامًا...الحديث

ความหมาย อับดุลวะฮาบ บิน นัจญ์ดะฮฺ ได้เล่าให้เราฟัง (เขากล่าวว่า) บิชร์ บิน บักรฺ ได้เล่าจาก อับดุลเราะหฺมาน บิน ยะซีด บิน ญาบิร เขากล่าวว่า อะฏียะฮฺ บิน ก็อยส์ อัลกิลาบีย์ ได้เล่าให้เราฟัง เขากล่าวว่า ฉันได้ยิน อับดุลเราะหฺมาน บิน เฆาะนัม อัลอัชอะรีย์ กล่าวว่า อบู อามิร หรือ อบู มาลิก อัลอัชอะรีย์ ได้เล่าให้ฉันฟัง (เขากล่าวว่า) ขอสาบานด้วยพระนามของอัลลอฮฺ เป็นคำสาบานอีกครั้งหนึ่ง ว่าเขา (อบูอามิร หรืออบู มาลิก) ไม่ได้โกหกฉัน เขาได้ฟังท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมกล่าวว่า “แท้จริงแล้วจะมีชนกลุ่มหนึ่งในหมู่ประชาชาติของฉันที่เห็นว่า การสวมผ้าค็อซฺ (ผ้าไหมชนิดหนึ่ง) และผ้าไหม เป็นสิ่งที่หะลาล...” หะดีษ” และท่านได้กล่าวคำพูดอีกบางประโยค (สุนันอบูดาวูด, เลขที่ 4039)

2. อับดุลเราะหฺมาน บิน อิบรอฮิม ดุหัยม์ (ษิเกาะฮฺ)

3. อีซา บิน อะหมัด อัลอัสเกาะลานีย์ (ษิเกาะฮฺ)

อัลอิสมาอีลีย์ ได้บันทึกในหนังสืออัสเศาะหีหฺ ด้วยสายรายงานที่ถูกต้อง ท่านกล่าวว่า จากอับดุลเราะหฺมาน บิน อิบรอฮีม ดุหัยม์ – ตามที่มีระบุ

ในหนังสือ ตะฮฺซีบสุนนันอบี ดาวูด ของ อิบนุก็อยยิม, เล่ม 5 หน้า 271, และอัลบัยฮะกีย์ได้รายงานผ่านสายรายงานนี้ในหนังสือ สุนันอัลกุบรอว์, เล่ม 3 หน้า 272

อิบนุ อะสากิร ได้บันทึกในหนังสือตารีฆดิมัชก์ (ตารีฆอิบนุอะสากิร), เล่ม 67 หน้า 189 ด้วยสายรายงานที่ถูกต้องเช่นกัน จากอีซา บิน อะหมัด อัลอัสเกาะลานีย์

ทั้งสองท่าน (อับดุลเราะหฺมาน บิน อิบรอฮีม ดุหัยม์ และอีซา บิน อะหมัด อัลอัสเกาะลานีย์) กล่าวว่า

حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَطِيَّةُ بْنُ قَيْسٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ غَنْمٍ الْأَشْعَرِيَّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو عَامِرٍ أَوْ أَبُو مَالِكٍ – وَاللَّهِ يَمِينٌ أُخْرَى – أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْخَزَّ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ... الحديث

ความหมาย บิชร์ บิน บักรฺ ได้เล่าจาก อับดุลเราะหฺมาน บิน ยะซีด บิน ญาบิร ให้เราฟัง จากอะฏียะฮฺ บิน ก็อยส์ เขากล่าวว่า อับดุลเราะหฺมาน บิน เฆาะนัม อัลอัชอะรีย์ กล่าวว่า อบู อามิร หรือ อบู มาลิก อัลอัชอะรีย์ ได้เล่าให้ฉันฟัง (เขากล่าวว่า) ขอสาบานด้วยพระนามของอัลลอฮฺ เป็นคำสาบานอีกครั้งหนึ่ง ว่าเขา (อบูอามิร หรืออบู มาลิก) ไม่ได้โกหกฉัน เขาได้ฟังท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮฺวะสัลลัมกล่าวว่า “แท้จริงแล้วจะมีชนกลุ่มหนึ่งในหมู่ประชาชาติของฉันที่เห็นว่า การสวมผ้าค็อซฺ (ผ้าไหมชนิดหนึ่ง) ผ้าไหม ดื่มเหล้า และเล่นเครื่องดนตรี เป็นสิ่งที่หะลาล...” หะดีษ

นี่คือสำนวนการรายงานของ 3 นักรายงานที่ษิเกาะที่มายืนยันถึงความถูกต้องและความมีน้ำหนักของสายรายงานที่รายงานโดยฮิชาม บิน อัมมาร ดังนั้นสิ่งที่เรากล่าวเกี่ยวกับความไม่น่าเชื่อถือ หรือความผิดพลาดในการรายงานหะดีษมะอาซิฟของฮิชาม บิน อัมมาร จึงมลายหายไป

ขณะเดียวกัน การรายงานของทั้งสามท่านข้างต้นผ่าน บิชรฺ บิน บักรฺ ก็เป็นมุตาบิอฺ (ผู้รายงานตาม) ของเศาะดะเกาะฮฺ บิน คอลิด เชคของฮิชาม บิน อัมมาร อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งเท่ากับยิ่งเพิ่มน้ำหนักความน่าเชื่อถือด้านสายรายงานของหะดีษมะอาซิฟของฮิชาม บิน อัมมารนี้ ส่วนบรรดานักรายงานอื่นจากนั้น คิดว่าคงไม่ต้องพูดถึง เพราะเป็นนักรายงานที่ษิเกาะฮฺทุกท่านอยู่แล้ว และไม่มีผู้ใดกล่าวตำหนิแต่อย่างใด

อนึ่ง สำนวนการรายงานของอบูดาวูดข้างต้นที่ไม่มีระบุประโยค “มะอาซิฟ และเคาะมัร” (ดนตรีและเหล้า) นั้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความผิดพลาดของฮิชาม บินอัมมารแต่อย่างใด ด้วยเหตุผลสองประการ

1. ในสำนวนของอบูดาวูดเองระบุอย่างชัดเจนว่ามีการตัดตอนคำพูดบางประโยคออก นั่นคือประโยคที่ว่า“และท่านได้กล่าวคำพูดอีกบางประโยค” ซึ่งเป็นไปได้ว่า ผู้ที่ตัดประโยคที่เหลือนั้นออก คือท่านอบูดาวูดเอง เพราะท่านยกหะดีษนี้มาเพื่อเป็นพยานหลักฐานเกี่ยวกับหุกมของการสวมใส่ “ค็อซ” หรือผ้าไหม เท่านั้น วัลลอฮุอะอฺลัม

2. สำนวนที่เหลือที่ถูกตัดออกไปนั้น (มะอาซิฟ และเคาะมัร) มีปรากฏอยู่ในสำนวนของอัลอิสมาอีลีย์ และอิบนุอะสากิร ซึ่งมาจากสายรายงานเดียวกันกับสายรายงานของอบูดาวูด (สายรายงานของบิชร์ บิน บักรฺ) ดังนั้นการที่มีสายรายงานอื่นมาสนับสนุนเช่นนี้ จึงเท่ากับเป็นการตอกย้ำถึงความ

แม่นยำและความถูกต้องและน่าเชื่อถือในการรายงานหะดีษของฮิชาม บิน อัมมาร อีกด้วย วัลลอฮุอะอฺลัม

4. ข้อคิดสำหรับผู้ที่ชอบอ้างทัศนะของอิบนุหัซมินโดยปราศจากการสืบสวน

มาถึง ณ จุดนี้ ผู้เขียนยังแปลกใจไม่หายว่า ทำไมบรรดาผู้ที่มีทัศนะว่าอิสลามอนุญาตให้มีการร้องรำทำเพลง ชอบอ้างทัศนะของอิบนุหัซมินในการกล่าวหาหะดีษเศาะหีหฺอัลบุคอรีย์ว่า เฏาะอีฟ และไม่ยอมเปิดตาดูทัศนะของอุละมาอฺหะดีษส่วนใหญ่ที่ยืนยันถึงความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือของสายรายงานอัลบุคอรีย์ อะไรหรือคือแรงจูงใจที่ทำให้บรรดาอุละมาอฺเหล่านั้นต้องกระทำเช่นนั้น ในขณะที่ยังมีวิธีการอื่นๆอีกมากมายที่สามารถใช้วิจารณ์หะดีษบทนี้ โดยไม่จำเป็นต้องไปปิดหูปิดตากล่าวหาและวิพากษ์ด้านความความถูกต้องของสายรายงาน หรือความน่าเชื่อถือของผู้รายงานที่อัลบุคอรีย์ได้นำมาเป็นหลักฐานและบันทึกหะดีษของเขาลงในหนังสือเศาะหีหฺของท่าน

ท้ายนี้ ผู้เขียนขอฝากทัศนะและจุดยืนบางอย่างของอุละมาอฺเกี่ยวกับการหุกมหะดีษของอิบนุหัซมิน ว่าสามารถเชื่อถือและยึดไว้เป็นบรรทัดฐานได้มากน้อยเพียงใด และใคร่ขอชี้แจงว่า การนำเสนอต่อไปนี้ไม่ได้มีเจตนาที่จะบั่นทอนความน่าเชื่อถือของอิบนุหัซมินแต่อย่างใด เพราะอิบนุหัซมินก็คืออิบนุหัซมิน ที่เป็นหนึ่งในบรรดาอุละมาอฺที่น่าชื่นชมและยกย่อง มีปัญญาที่เฉียบแหลมและตรงไปตรงมา ฯลฯ แต่ที่ผู้เขียนอยากจะสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจ คือ อยากให้มีความรอบคอบในการรับเอาคำตัดสินของอิบนุหัซมิน ทั้งด้านฟิกฮฺ และด้านการวิจารณ์หะดีษ ด้วยการนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับทัศนะของบรรดาอุละมาอฺ

ท่านอื่นๆก่อน ว่ามีน้ำหนักมากน้อยเพียงใด และมีท่านใดบ้างที่มีทัศนะสอดคล้องและเห็นพ้องกับท่าน หลังจากนั้น ถ้าเราเห็นว่าทัศนะของท่านมีน้ำหนักกว่าเราจึงค่อยรับไปปฏิบัติ และถ้าเราเห็นว่าทัศนะของท่านไม่ถูกต้องเราก็ทิ้งมันไป และสืบหาทัศนะที่มีน้ำหนักกว่ามายึดปฏิบัติแทน

1. **อิมามอัซซะฮะบีย์** ได้กล่าวในหนังสือตารีฆ อัลอิสลาม ขณะที่เขียนประวัติของชะรีก บิน อับดุลลอฮฺ บิน อบี นะมิร อัลมะดะนีย์ว่า

“และอบู มุหัมมัด อิบนุ หัซมิน ได้กล่าวถึงท่าน และพูดจาตำหนิท่าน และกล่าวหาว่าท่านเป็นผู้อุปโลกน์หะดีษ! นี่คือความโง่เขลาของอิบนุหัซมิน เพราะแท้ที่จริงเชคท่านนี้เป็นหนึ่งในบรรดานักรายงานที่อัลบุคอรีย์และมุสลิมต่างเห็นพ้องในการนำมาเป็นหลักฐานอ้างอิง”

2. **อัลหาฟิซฺ อิบนุกะษีร** ได้กล่าวเกี่ยวกับอิบนุ หัซมิน ในหนังสือ อัลบิดายะฮฺ วันนิฮายะฮฺ ว่า

“ความไม่รู้จักอบู อีซา อัตติรมิซีย์ ของอิบนุ หัซมิน ไม่ได้ทำอันตรายต่ออัตติรมิซีย์แต่อย่างใด ซึ่งอิบนุหัซมิน ได้กล่าวในหนังสืออัลมุหัลลาของเขาว่า “มุหัมมัด บิน อีซา บิน เสาเราะฮฺ คนนี้เป็นใคร? เพราะความไม่รู้จักของเขาไม่ได้ทำให้สถานะของอัตติรมิซีย์ต่ำต้อยลงแต่อย่างใดในสายตาของนักวิชาการ แต่ (ตรงกันข้าม) กลับทำให้สถานะของอิบนุ หัซมิน ตกต่ำลงในสายตาของบรรดาหุฟฟาซ”

3. **อิบนุก็อยยิม อัลเญาซียะฮฺ** ได้กล่าวตำหนิอิบนุหัซมินที่ได้หุกมหะดีษที่มะอฺลูล (หะดีษที่บกพร่องและมีตำหนิ) ว่า เป็นหะดีษเศาะหีหฺ ในหนังสือ อัลฟะรูสิยะฮฺ ว่า

"บุรุษผู้นี้ชอบหุกมว่าเศาะหีหฺต่อหะดีษที่บรรดานักวิชาการหะดีษต่างมีมติเป็นเอกฉันท์ (อิจญ์มาอฺ) ว่าเฏาะอีฟ การกระทำเช่นนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในหนังสือของเขา สำหรับผู้ที่สังเกตอย่างรอบคอบ"

4. **อัลหาฟิซฺ อิบนุ อับดุลฮาดีย์** ได้กล่าววิจารณ์อิบนุหัซมิน ในหนังสือ มุคตะศ็อร เฏาะบะกอต อุละมาอฺ อัลหะดีษ ว่า

"เขาเป็นคนที่ชอบผิดพลาดเป็นอย่างมากในการตัศหีห และตัฏอีฟ หะดีษ และสถานภาพของบรรดานักรายงานหะดีษ" หมายถึง ชอบผิดพลาดในการหุกมหะดีษและนักรายงานหะดีษว่าเศาะหีหฺ และเฏาะอีฟ

5. **อัลหาฟิซ อิบนุ หะญัร** ได้กล่าวในหนังสือ ตะฮฺซีบ อัตตะฮฺซีบ ขณะเขียนเกี่ยวกับประวัติของอิมามอัตติรมิซีย์ว่า

"ส่วนอิบนุหัซมิน แท้จริงท่านได้ประกาศหรือประจานตัวเองว่า เขาไม่ได้อ่านพบเขาได้กล่าวในกิตาบฟะรออิฏว่า "มุหัมมัด บิน อีซา บิน เสาเราะฮฺ (อัตติรมิซีย์) มัจฮูล (ไม่เป็นที่รู้จัก) และอย่ามีใครมากล่าว (แก้ต่างให้) ว่า บางที เขาอาจจะไม่รู้จักอัตติรมิซีย์จริง และไม่ได้อ่านพบเกี่ยวกับความจำของท่าน และงานเขียนต่างๆของท่าน เพราะแท้จริงแล้ว บุรุษผู้นี้ (หมายถึงอิบนุหัซมิน) ได้ปล่อยสำนวนเช่นนี้กับคนอื่นๆที่ษิเกาะฮฺ หาฟิซ และเป็นที่รู้จักอีกมากมาย อาทิเช่น อบู อัลกอสิม อัลบะเฆาะวีย์, อิสมาแอล บิน มุหัมมัด อัสศ็อฟฟาร และ อบู อัลอับบาส อัลอะศ็อม ฯลฯ"

อัลหาฟิซ อิบนุ หะญัร ได้วิจารณ์เกี่ยวกับบุคลิกของอิบนุ หัซมิน ในหนังสือ ลิสาน อัลมีซาน ว่า

"ท่านเป็นคนรีบร้อนในการกล่าวตำหนินักรายงาน (ญัรหฺ และตะอฺดีล) และชี้แจงเกี่ยวกับรายชื่อของนักรายงาน ด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้เกิดความผิดพลาดที่น่ารังเกลียด"

6. **เชคมุหัมมัด นาศิรุดดีน อัลอัลบานีย์** ได้กล่าวเพิ่มเติมจากคำพูดของอิบนุ อับดุลฮาดีย์ ในหนังสือสัลสะละฮฺ อัลอะหาดีษ อัสเศาะหีหะฮฺ ของท่านว่า

"อิบนุหัซมิน –ขออัลลอฮฺทรงเมตตาท่าน- ถึงแม้ว่าท่านจะมีความจัดเจนด้านความรู้ มีความประเสริฐที่มากมาย และมีมันสมองที่ชาญฉลาด ไม่ได้เป็นคนที่มีความสามารถที่กว้างขวางในการค้นพบหะดีษ สายรายงานต่างๆ และสถานะของบรรดานักรายงาน... ดังนั้นจึงไม่ควรจะรับเอาคำพูดหรือหุกมใดๆของเขาต่อหะดีษต่างๆ นอกจากได้ทำการตรวจสอบและได้รับการยืนยันแล้วว่าเป็นหะดีษที่เศาะหีหฺ และไม่ได้แปลกแยก (ชาซ) เพราะสถานภาพของเขาในด้านหะดีษเหมือนกับสถานภาพของเขาในด้านนิติศาสตร์ (ฟิกฮฺ) ที่ (มักจะ) ไม่เหมือนใคร"

اللهم أرنا الحق حقا وارزقنا اتباعه، وأرنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابه،
اللهم اجعلنا هادين مهتدين، غير ضالين ولا مضلين، سلما لأوليائك، وحربا لأعدائك،
اللَّهُمَّ إني أسألك فعل الخيرات، وترك المنكرات، وحب المساكين، آمين